

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
ҚАЗАҚ МЕМЛЕКЕТТІК ҚЫЗДАР ПЕДАГОГИКАЛЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ҚАЗАҚСТАН ТУРИСТІК ОДАҒЫ

“Қазақстанның кластерлік-инновациялық даму жағдайында
туристік және географиялық өлкетану” атты
Халықаралық ғылыми-практикалық конференцияның
МАТЕРИАЛДАРЫ
(Алматы қ., 26-27 сәуір 2013 ж.)

МАТЕРИАЛЫ

Международной научно-практической конференции
«Туристическое и географическое краеведение в условиях
кластерно-инновационного развития Казахстана»
(г.Алматы, 26-27 апреля 2013г.)

MATERIALS
of
International Scientific Practical Conference
“Tourist and Geographic Area Studies in Condition
of Cluster and Innovative Development of KAZAKHSTAN”
(city of Almaty, 26-27 APRIL 2013)

Алматы 2013

УДК 338.48:908
ББК 65.433:26.89
Қ 18
РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚА:

Бас редактор

Нөкетаева Динар Жүспәліқызы -
Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық
университетінің ректоры

Жауапты редактор

А.Қ. Рысқалиева - Қазақ мемлекеттік қыздар
педагогикалық университетінің ғылым және
халықаралық байланыстар жөніндегі
проректоры

Редколлегия мүшелері

Ж.Б. Аширбекова - т.ғ.к., доцент

Ш.З. Заманбеков - э.ғ.к., доцент

К.Н. Мамирова - п.ғ.к., доцент

Қ.А. Жүнісов - э.ғ.к., доцент

Құрастырушылар

Б.А. Бакирова, А.Б. Құлмағанбетова

**ҚАЗАҚСТАННЫҢ КЛАСТЕРЛІ-ИННОВАЦИЯЛЫҚ ДАМУ ЖАҒДАЙЫНДА
Қ18. ТУРИСТІК ЖӘНЕ ГЕОГРАФИЯЛЫҚ ӨЛКЕТАНУ: халықар. ғыл.- тәжіриб. конф.**
Материалдар жинағы. – Алматы: «Қыздар университеті» баспасы, 2013.- 480 бет. - қазақша,
орысша, ағылшынша.

**ТУРИСТИЧЕСКОЕ И ГЕОГРАФИЧЕСКОЕ КРАЕВЕДЕНИЕ В УСЛОВИЯХ КЛАСТЕРНО-
ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ КАЗАХСТАНА: Сб. мат-лов междунар. науч.-практ. конф.**
– Алматы: Издательство «Қыздар университеті», 2013. - 480 стр. - на казахском, русском,
англиском языках.

**TOURIST AND GEOGRAPHIC AREA STUDIES IN CONDITION OF CLUSTER-
INNOVATIVE DEVELOPMENT OF KAZAKHSTAN: materials of international scientific - practical
conference.** – Алматы: Publishing house «Woman's university», 2013. - 480 p. in kazakh, russia and
english languages.

ISBN 978-601-224-432-8

Қазақстан Республикасының Президенті – Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстан – 2050» стратегиясы – қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» Қазақстан халқына Жолдауындағы мемлекеттің экономикалық даму басымдылығындағы ұлттық кластерді келешекте қалыптастыру алдағы ерекше міндет болып есептеледі. Сол басымдылықтың бірі ретінде «бүкіл елдегі туризмді дамыту орындарын зерттеу керек, олар аз емес», - деп айқын көрсетілген.

Конференцияның материалдар жинағы ұлттық және дүниежүзілік кластерлі – инновациялық даму жағдайындағы туристік және географиялық өлкетануды ғылыми-тәжірибелік зерттеу нәтижесі бойынша құрастырылған.

Жинақ туризм, экономика мамандарына, жоғары оқу орнының студенттеріне және туризмді дамытуға қызығушылық білдіретін көпшілік оқырман қауымға арналған.

ISBN 978-601-224-432-8

УДК 338.48:908
ББК 65.433:26.89

© Қыздар университеті, 2013

<i>Сералиев Ә.Б., Тлегенова А.С.</i>	
Туристтік саланың дамуы – ел экономикасының жаңаша серпіні	144
<i>Базарбаева Т.А., Габдолла О.Ж.</i>	
Современное состояние курортно-рекреационных ресурсов Казахстана	147
<i>Шакен А.Ш., Кайрат С.</i>	
Шығыс Қазақстан облысындағы тарихи – мәдени ескерткіштердің туристік әлеуеті	150
<i>Баймурзаева М.С., Тусунбекова Б. А.</i>	
Туристтік-өлкетану жұмыстары арқылы экологиялық туризмді дамыту	153
<i>Тлеугали А. А.</i>	
Ішкі туризм нарығында өлкетану нысандарының қолданысы	156
<i>Сулейменова Н.Ж., Мынжасарова А.Т.</i>	
Қазақстандағы өлкетану туризмінің қазіргі даму жағыдайы	160
<i>Кадырова Корлан Жарлыкасымовна</i>	
Современное состояние и перспективы развития туризма в Казахстане	162
<i>Огиенко И. В., Титова А. Ю.</i>	
Перспективы фотоохоты как компонента внутреннего туризма в Костанайском регионе	165
<i>Юлдашева Ш.Т.</i>	
Қазақстанда халықаралық туризмді дамытудағы «Қорғас» шекара маңы ынтымақтастық халықаралық орталығының рөлі	167
<i>Садыкова Д.А.</i>	
Қазақстандағы экологиялық туризмнің даму кезеңдері	171
<i>Садыкова Д.А.</i>	
Қазақстандағы экологиялық туризмнің даму болашағы	174

**Екінші секция. ЖАСТАР МЕН ЖАС ӨСПІРІМДЕР ТУРИЗМІНІҢ ДАМУ ӘДІСТЕРІ,
НЫСАНЫ ЖӘНЕ БОЛАШАҒЫ**

**Вторая секция. ПЕРСПЕКТИВЫ, ФОРМЫ И МЕТОДЫ РАЗВИТИЯ МОЛОДЕЖНОГО И
ДЕТСКО-ЮНОШЕСКОГО ТУРИЗМА**

**Second section. PERSPECTIVES, FORMS AND METHODS OF YOUTH AND JUVENILE
TOURISM**

<i>Никитинский Е.С.</i>	
Обеспечение безопасности в сфере туризма	177
<i>Никитинский Е.С.</i>	
Туристская экспедиция "Моя родина - Казахстан" эффективный фактор всестороннего воспитания учащейся молодёжи	186
<i>Голованов В.П.</i>	
Социально-педагогический потенциал детского туризма и краеведения	192
<i>Сальцева С.В.</i>	
Социально-педагогические трансформации видов туризма в контексте их взаимовлияния	194
<i>Кораблев В.А.</i>	
Воспитание молодежи на героических традициях: история, опыт, перспективы развития	197
<i>Смирнов Д.В.</i>	
Актуальность использование научно-педагогического наследия а.а. остапца-свешникова в современной системе дополнительного профессионального туристско-краеведческого образования педагогических кадров	201
<i>Тайдакова Е.Г., Озерская О. В., Маркотенко Е.В.</i>	
Воспитательный потенциал туристско - краеведческой историко-патриотической игры на местности «гвардия россии»	204
<i>Шипко А.Л.</i>	
Формирование патриотизма средствами детско-юношеского туризма	208
<i>Алдашева А.А., Мыркасымова Г.Н.</i>	
«Туристтік-өлкетану және қазақстандық патриотизм» үйірменің мысалында оқушы жастарды қазақстандық патриотизмге тәрбиелеу	212

санаториев и учреждений отдыха (по числу коек) – 2,6% от показателей Стран Содружества, численность отдыхающих в санаториях, на базах отдыха и туристских маршрутах – лишь 2,1%.

При определении масштабов и направлений развития курортно-рекреационной перспективы учитывается спрос населения на различные виды отдыха и лечения.

Расчетами потребностей населения в различных видах отдыха установлен общий всеобщий объем одновременно отдыхающих в республике: на первую очередь он составляет 2,3 млн человек в год, на расчетный срок – 4,6 млн. На это количество отдыхающих рекреационные ресурсы. На основании анализа развития сети санаторно-курортных учреждений, оценки возможностей, строительной базы, прогнозирования потребностей населения в санаторно-курортном лечении определены объемы и профилирование нового строительства и расширения сети курортных учреждений. Основное развитие в республике получают санатории кардиологического профиля и для лечения заболеваний органов пищеварения и обмена веществ, а также грязелечения. Предусмотрены развитие и укрепление материально-технической базы действующих санаториев, расширение вблизи промышленных центров сети санаториев профилакториев. Большое значение для организации отдыха приобретает развитие коллективного садоводства.

Анализ туристских ресурсов и показателей потребностей населения в услугах определяет основные направления перспективного развития индустрии туризма в Казахстане. Наибольшее количество учреждений туризма в перспективе будет сосредоточено в Северо-Казахстанском, Восточно-Казахстанском, Южном, Юго-восточном рекреационных районах.

1. Ким А.Г. Рекреационная оценка территории Казахстана. Алматы, 1996 г.- 315с.
2. Ердавлетов С.Р. Казахстан туристский. Алматы, 1989 г. - 225с.
3. Благовещенский В.П. Туристско-рекреационные ресурсы и перспективы развития туризма в Алматинской области. - Алматы.: География и геоэкология, 2009, № 1-2. С..79-89.
4. Шабельникова С.А. Оценка рекреационных ресурсов Республики Казахстан для развития отдыха и туризма: Автореф. дис. канд. географ. наук. - Алматы, 2000.-36с.

Түйіндеме

Мақалада Қазақстандағы рекреациялық зоналардың қазіргі жай-күйі мен оларды тиімді пайдалану бағытында дамытудың заманауи мәселелері қарастырылған.

Резюме

В статье рассматриваются современные состояния рекреационных зон Казахстана и проблемы их развития в туризме.

ШЫҒЫС ҚАЗАҚСТАН ОБЛЫСЫНДАҒЫ ТАРИХИ – МӘДЕНИ ЕСКЕРТКІШТЕРДІҢ ТУРИСТІК ӘЛЕУЕТІ

Шахен Шайкенов
география магистрі, әл-Фараби атындағы
Қазақ Ұлттық Университетінің
Қайрат
3 курс студенті, әл-Фараби атындағы
Қазақ Ұлттық Университетінің
(Алматы)

Тарихи - мәдени ескерткіштер – ел тарихы, халық мұрасы. Дей тұрғанмен, бүгінгі таңда тарихи - мәдени ескерткіштерді туризм саласын дамытудың басты факторларының бірі ретінде қарастырамыз.

Қазақ даласы көнеден мәдениеттің ірі ошағы болғаны себепті қойнауы тарихи-мәдени ескерткіштерге толы. Қазақ жеріндегі сондай киелі өңірдің бірі ретінде шығысын ала орналасқан Шығыс Қазақстан облысын айтуға болады.

Шығыс Қазақстан территориясы ежелгі заманнан бері өзінің әртүрлі тарихи – мәдени ошақтардың тоғысқан жерінде ұтымды орналасуының және де ыңғайлы, адамға жай табиғи географиялық жағдайының арқасында Орта Азиядағы орын алған барлық маңызды этнокультуралық үрдістердің нағыз қайнаған ортасында болды. Адамзат дамуының түп бастауында тұрған

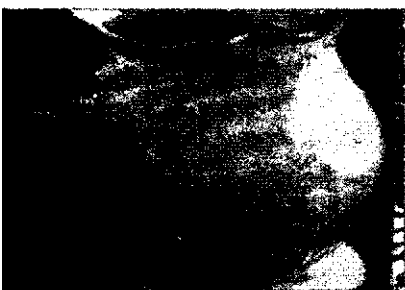
андарды былай қойғанда, бұл облыста петроглифтер мен мүсінді ескерткіштер көп жинақталған. Идай тарихи – археологиялық ескерткіштер қатарын өз кезегінде мәдени, сәулеттік, монументальды ескерткіштер толықтыруда [1]. Бүгінгі таңда Шығыс Қазақстан облысы аумағында елекет қорғауындағы 670 жылжымайтын ескерткіштер бар. Олардың 173-і тарихи, 127-сі - сәулет, 1-і – археологиялық, 136-сы – монументальды өнер ескерткіштері. Облыс аумағындағы 652 жәдігерлік маңыздағы ескерткіштер болса, 18-і республикалық маңызға ие [2].

Облыс аумағындағы тарихи – археологиялық ескерткіштер қатарын адамзат тарихының асыл қасы саналатын Берел, Шілікті қорымдары бастап тұр. Бұл өңірде бұдан басқа да ауыз толтырып арлықтай орындар жеткілікті. Соның бірі - Сарыкөл көне түрік кешендері. Бұл кешен өз ішінде ортағасырлық түркі әлеміне танымал ғұрыптық кешен орны болып табылады. Ол ылығы жөнінен ерекше тарихи-археологиялық ескерткіш саналады.

Сарыкөл көне түрік кешендері. Бұл көне түрік дәуіріне жататын тарихи - мәдени кешен Шыңғыстаудағы "Сарыкөл" деген жерде орналасқан (Сурет 1). Ескерткіш әр көлемдегі бір - бірімен жалғасып жатқан үш тас шарбақ үйіндіден тұрады. Тас мүсін басқаларына карағанда көлемі жағынан үлкен, қоршаудың шығыс жағына қойылған. Оның түбінен 2002 жылы 0,5м терендіктен көне түрік дәуіріне жататын құнды заттардың көмбесі табылған.

Сурет 1 – Сарыкөл көне түрік кешендері

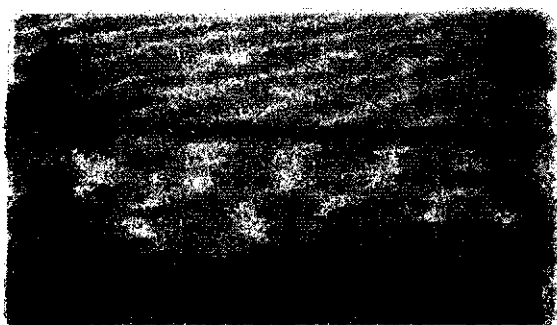
Бұл кешендегі доминант қызметін атқарып тұрған солтүстік шетіндегі қоршау екендігі қазба барысында көрінеді. Бұл қоршаудың пошымы сәл доғалана, төртбұрыш болып келген. Қоршаудың қабырғалары таудың жалпақ тастарынан қаланған. Осы жерде табылған ерекше ескерткіштің бірі - алтын құман (Сурет 2). Оның биіктігі - 5,3см, салмағы - 17,9г. Шыңғыстау құманының ерекшелігі - еніне карағанда тұрқы биіктеу, ыдыстың бүйірі төмен жағында емес, ортасында, яғни, келбеті база тәріздес [1].

Сурет 2. Сарыкөл көне түрік кешенінен табылған. «Алтын құман»

Петроглифтердің таралуы бойынша Шығыс Қазақстан Қазақстандағы ғана емес, Кіндік Азиядағы маңызды аймақ болып табылады. Ондағы петроглифтер сюжеттік және мағыналық жағынан алуан түрлі. Мысал ретінде Мойнақ

петроглифтерін айтуға болады.

Мойнақ петроглифтері. Күршім ауданының Сарыөлән ауылының солтүстік-шығысынан 30 шақырым жердегі Күршім мен Ертістің тоғысқан тұсынан табылған. Мойнақ - қазіргі кезеңдегі Шығыс Қазақстандағы ең ірі жартас суреттері бар жер, мұнда 3 мыңға жуық бейнелер бар. (ронологиялық атрибуцияны және семантикалық интерпретация мен этномәдени ерекшеліктің кейбір мәселелерін анықтауға негіз болатын маңызды ескерткіштердің бірі. Осы орайда тас бетіндегі әр фигуралы композициялар ерекше құнды. Мойнақ петроглифтерінің арасында бұқалар сирек шырасады. Мойнақ петроглифтер кешенінде жыртқыштардың дара тұрған суреттерінің болмауының өзі ерекше. Бұл жерде 400-ге жуық суретті тастар бар [1].

Сурет 3. Мойнақ петроглифтері

Шығыс Қазақстан облысы тек тарихи-археологиялық ескерткіштерге ғана бай емес, бәлкі өңірден сәулет, монументальды өнер ескерткіштерінің тамаша туындыларын да кездестіруге болады. Атап айтсақ «Қозы-Көрпеш – Баян сұлу» мазары, Екі мұнаралы мешіт, «Ямышев» қақпасы, «Абай – Шәкәрім» мемориалдық кешені бұл тізімді де санап тауысу мүмкін емес.

«Абай – Шәкәрім» мемориалдық кешені. Мемориалдық кешені құрылысы 1993 жылы наурыз айында басталды. Кешені авторлары ұшы - қиыры шексіз иен далада қандай да алып аспанға таласқан зәулім ғимараттың көз ұшында қамшы сабындай болып шолтыып көрінетіндігін есеке келіп, қос арыстың қабірлерін қымтай көтерілген қос мұнараны платформа - стилобат, қарапайым тілмен айтқанда қабырға - тағанның үстіне қоюды ұйғарды. Қабырға тағанның өлшемі: ұзындығы 200м, көлденеңі - 65м, биіктігі - 5м. Ту алыстан қос мұнар бірдей сияқты көрінгенімен, олардың биіктігі де аумағы да екі түрлі. Абайға арналған мұнараның тұрқы 32,5м, ал шеңберінің көлемі 12м. Шәкәрім қажының мұнарасының тұрқы да, шеңберінің көлемі ағасынікінен бір метрге кем, яғни 31,5x11м (Сурет 4). Негізгі кіре беріс портал арқылы, ұзынша дәліз жалғасады, бұл жер асты үңгірлеріне ұқсаған, бірақ қабырға едені төбесі теп - тегіс өңделген жылтыр таспен қапталған өтпелі жол [2].

Сурет 4. «Абай – Шәкәрім» мемориалдық кешені

«Бұл даланың әр төбесі, әр белесі ертегі, бұл төбесін басып кетсең бір ертегі шертеді» деген жыр шумақтары дәл бір осы өлкеге арналып айтылғандай.

Тарихи – мәдени ескерткіштердің осындай мол қорын ескере отырып, Шығыс Қазақстан облысында Қазақстандағы туризмді дамытуға қолайлы өлке де тануға болады. Мұндағы тарихи-мәдени ескерткіштердің туристік әлеуеті де өте жоғары.

Жинақталған қолда бар деректерге талдау жасап отыратын болсақ, халықты еңбекпен қамтамасыз етуге

қатар, әлеуметтік - экономикалық жағдайын жақсартуға маңызды орын алатын туризмді дамытуға мүмкіндік беретін бірнеше алғышарттарды атап өтуге болады. Олар:

- отандық және шетелдік туристерді көптеп тартуға мүмкіндік беретін табиғи және тарихи-мәдени ескерткіштердің халықаралық маңызы бар Алматы-Өскемен тас жолы мен темір жолдарға жақын орналасуы;

- рухани материалдық мұралардың мол қоры сақталған Шығыс Қазақстан облысында халықтың жиі қоныстануы;

- облыс әкімшілігінің туризм бөлімінің ғылыми-танымдық, спорттық туризмді дамытуға баса назар аударуы.

Тарихи-археологиялық ескерткіштердің мол қоры шоғырланған Шығыс Қазақстан облысын танымдық туризмнің ірі орталығына айналдыру мәселерін шешуді тежейтін бірнеше факторлар бар. Олар:

- тарихи-мәдени ескерткіштерге баратын жол қатынасының нашар болуы;

- тарихи-мәдени ескерткіштер қатынас жолдарына жақын орналасқанымен олардың отандық және шетелдік туристердің талғамына сәйкес келмеуі;

- тарихи-мәдени мұралар сақталған орындар жөнінде ақпараттық деректердің аздығы мен арнайы туристік бағыттардың болмауы;

- қаржы тапшылығына байланысты тарихи археологиялық ескерткіштер орналасқан елді мекендерде туризм мен демалысты дамытуға мүмкіндік беретін инфрақұрылымдардың қалыптаспауы.

Үш мың жылдық көшпенділер тарихын, аңыз бен тәрбиелі өлең-жырларды арқау еткен Шығыс Қазақстан облысындағы мәдени-тарихи ескерткіштері бүгінгі күнде тарихи-археологиялықтардың, этнографтардың, басқа да ғылым өкілдерінің қызығушылығын оятып қоймай, рекреанттар мен шетелдік туристердің де назарын өзіне аудартуда.

1. Самашев З., Сапашев О., Оралбай Е., Төлегенов Е., Исин А., Сайлаубай Е. Шығыс Қазақстанның байырғы өнер туындылары. Алматы: «Археология» ЖШС баспа тобы, 2010. – 216 б.

2. Шығыс Қазақстан облысы сәулет және монументальды ескерткіштерінің тізбесі. – Өскемен: Шығыс Қазақстан облыстық мәдениет пен өнерді қолдаудың мемлекеттік қоры. – Өскемен. – 2005. – 100 бет, ил.

Түйіндеме

Мақалада Шығыс Қазақстан өлкесінің тарихи – мәдени ескерткіштерінің туристік әлеуетін тереңірек танып, рекреанттар мен шетел туристерінің назарын өзіне аудартатын Сарыкөл көне түрік ескерткіштері, Мойнақ петроглифтері, «Абай – Шәкәрім» мемориалдық кешеніне сипаттама берілген, өңірдің туризмін дамытудағы тарихи-мәдени ескерткіштердің орны анықтаған, осы орталықтарды тиімді туризм орталығына айналдыру үшін алғышарттары мен тежейтін факторлары анықталған.

Резюме

В статье рассматриваются историко-культурные объекты, как важный элемент развития познавательного туризма Восточного Казахстана, даны характеристики объектов, например древнего тюркского комплекса Сарыколь, петроглифов Мойнак, мемориального комплекса «Абай-Шәкәрім» привлекающее внимание рекреантов и зарубежных туристов, определено место историко-культурных памятников в развитии туризма края, определены факторы развития и отрицательно влияющие факторы на развития познавательного туризма.

ТУРИСТІК-ӨЛКЕТАНУ ЖҰМЫСТАРЫ АРҚЫЛЫ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ТУРИЗМДІ ДАМУ

*Баймурзаева М.С.,
оқытушы, ҚазМемҚызПУ
Тусунбекова Б. А.
4 курс студенті, ҚазМемҚызПУ
(Алматы қ.)*

Бүкіл әлемдегі экологиялық жағдайдың күрт өзгерісі әлемдік шаруашылықтың экологиялық қауіпсіз салаларын дамыту, табиғат ресурстарын пайдаланудың альтернативті жолдарын іздеу мәселелерін қозғады. Осыған байланысты 1992 жылы жазда Рио-де-Жанейрода БҰҰ-ның қоршаған орта және оны дамыту бойынша Конференциясы болып, онда маңызды құжаттар қабылданып, халықаралық келісімдер бекітілді. Қазақстан Рио-де-Жанейродағы Конференцияның қорытынды құжаттарына қосылып, елді дамыту жолына түсті.

«Экотуризм» термині тұрақты даму терминімен бір уақытта пайда болды. Экологиялық туризм әлемді ландшафтарға, олардың жабайы өсімдіктер мен аңдарына, сол жердің мәдени этнографиялық ерекшеліктеріне сүйсіну мақсатында адамның шаруашылық қызметінің қолы тимеген әрі ласталмаған табиғи аудандарына саяхат жасауды білдіреді. Сонымен қатар, ол экологиялық жүйелердің тұтастығын бұзбай, жергілікті тұрғындар үшін табиғатты қорғау пайдалы болатындай экономикалық жағдайларды туындатады.

Осылайша, экологиялық туризм қоршаған ортаның табиғи түйінді сақтауын, жергілікті тұрғындардың мүдделерін қанағаттандыра отырып, белгілі бір пайда әкелуін көздейді.

Экотуризмнің ажырамас сипаттамасы болып экологиялық білім беру табылады. Олекіаспектіні қамтиды:

1) ақпараттық - экологиялық заңдылықтар, аймақтық мәдениет пен табиғат, т.б. туралы білім алу;

2) этикалық - экологиялық менталитетті қалыптастыру - табиғат пен дәстүрлі мәдениетті түсіну және құрметтеу, оларды сақтау қажеттілігін түсіну.

Көптеген ғасырлар бойы Қазақстанның экожүйесіне адам қолы тимеген. Бірақ ХХ ғасыр табиғатты қорғаудың талаптарын сақтамай, республиканың табиғи байлығын игеру қарқынды жүрді, бұл өз кезінде ел территориясындағы экологиялық жағдайдың шиеленісе түсуіне, жануарлар мен өсімдіктер әлемінің күрт нашарлауына әкелді. Қысқа уақыттың ішінде Қазақстан территориясын иекендеген Пржевальскийдің аты, құрал және тұран жолбарысы толығымен жойылды. Бүгінгі күні қар барысы, гепард, дудақтарға жойылу қаупі төніп тұр.

Сандық экономикалық және өндірістік көрсеткіштерге жету барысында экожүйелердің тұрақтылығын ескермеу халықтық экологиялық санасының төмендігі, қоршаған орта туралы ақпарат